

ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΠΕΦΑΝΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ BESTIARIA

*Θεατρικές και
Φιλοσοφικές
Σκηνές της
Ζωικότητας*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα. 13

Ο σκύλος του Lévinas και οι σκηνές των ζώων: μια εισαγωγή. . 17

Κεφάλαιο 1

Οι σκηνές των ζώων. Από το Chauvet στον Montaigne. 41

Η πρωταρχική σκηνή του Chauvet. Από τον Enkidu στην κληρονομιά του Μινώταυρου. Εκεί που δεν το περιμένεις. Ζωολογικές σκηνές στο αρχαίο αθηναϊκό θέατρο. Η ρωμαϊκή εκατόμβη. Μεσαιωνικές ιππικές σκηνές. Το θέαμα της ζωομαχίας. Πλούταρχος, Gelli, Bonifacio και Turmeda. Montaigne: το πιο αλαζονικό ζώο, ο άνθρωπος.

Κεφάλαιο 2

Από την καρναβαλική ευθυμία και την αιματηρή μεσαιωνική σκηνή στην ανθρωποκεντρική Αναγέννηση. 83

Missae asini. Σκηνές του λαϊκού πολιτισμού και οι αμφισημίες τους στον ελληνικό και τον βαλκανικό χώρο. Οι σκληροί ρόλοι των ζώων. Γκροτέσκος κόσμος και καρναβαλική ζωικότητα. Η ανθρωποκεντρική Αναγέννηση. Η μεγάλη των Ελισαβετιανών σκηνή του Bear Garden. Απόλυτος ανθρωποκεντρισμός, σχετικός ανθρωποκεντρισμός και ανθρωπομορφισμός.

Κεφάλαιο 3

Η φωνή των φιλοσόφων. 111

Ο μεγάλος Descartes. Η πολυμορφία των νεωτέρων χρόνων: οι ζώνες της ζωικής ανθρωπινότητας και της ανθρωπόμορ-

φης ζωικότητας. Η *Πραγματεία για τα ζώα* του Condillac. Η έμπνευση του βασιλιά Ήλιου, το Πανοπτικόν του Bentham και ο Foucault. Το ανθρωποκεντρικό επιχείρημα. Η απεικονιστική επιχειρηματολογία του William Hogarth. Οι φιλόζωοι στοχαστές και ο απόμακρος Kant.

Κεφάλαιο 4

Στους κήπους του 19^{ου} αιώνα. Το πέρασμα στον 20^ο αιώνα . . . 145

Νέα νομοθετικά εγχειρήματα. Η επιμονή της βαναυσότητας και η βιομηχανοποίηση. Μουσεία, κήποι και ενυδρεία. Πώς μπορεί κανείς να συστεγάσει τον ειδισμό με τον αποικιακό ρατσισμό; Οι ζωολογικοί κήποι ανθρώπων. Ένας μικρός καφκικός απόηχος. Όταν οι κήποι και τα ενυδρεία γίνονται θεματικά πάρκα. Ο κόσμος του τσίρκου. Τα ιπποδράματα. Η χρυσή εποχή του τσίρκου. Παρακμή, ανανέωση, αμφισβήτηση. Μικρή παρέμβαση: Max Horkheimer ή Nicholas Ridout; Θεσμικές αλλαγές.

Κεφάλαιο 5

Η σκηνική ζωογραφία στον 20^ο και τον 21^ο αιώνα 197

Η οριοφιλία του Derrida και το γίγνεσθαι-ζώο των Deleuze και Guattari. Kira O'Reilly: *Inthewrongplaceness*. Η επανεμφάνιση των αλόγων. Πώς να εξηγήσεις τον Heidegger σε έναν νεκρό λαγό. Τα bestiaria του Jan Fabre: ο εντομολόγος προπάππος και οι performers-ζώα. Τα ζώα αυτοπροσώπως στη σκηνή. «Εκπνέουν όπως εγώ»: *Parrots and Guinea Pigs* του Jan Fabre.

Κεφάλαιο 6

Σκηνές της σκληρότητας 247

A. Το πορτραίτο του καλλιτέχνη ως αδέσποτου σκύλου. B. Το ζωικό αίμα στον Hermann Nitsch και ο ασταχός του Rodrigo Garcia. Γ. Τέσσερις σκηνές από την Κροατία. Δ. Πίσω στον Fabre. E. Marco Evaristti: Η ωραία Ελένη στο blender. ΣΤ. Μια παρεξηγημένη ζωοτομή και ένα τσακισμένο

πιάνο: *Genet à Tangeri* των Magazzini Criminali και *The Sky Is Falling* του Rafael Ortiz. Ζ. «Βασάνισα τα ζώα μέχρι θανάτου, αλλά ήταν σημαντικό για μένα να βιώσω αυτήν την εμπειρία ως έργο τέχνης»: *Rat Piece* του Kim Jones. Η. Αμφισβητήσεις, συμφέροντα και προτιμήσεις. Θ. Μια σύγχρονη αντικαρτεσιανή. Rachel Rosenthal: *The Others*.

Κεφάλαιο 7

Από το φιλοσοφικό επιχείρημα στη ματιά του ζώου. Πέντε σκηνές 297

Ανωνυμία και ονοματοθεσία. Ανθρωπολογικές μηχανές, καθεστώς εξαίρεσης και γυμνή ζωή. Η σύγκλιση των δρόμων του Derrida και του Agamben. Ο Adorno και η ματιά του ετοιμοθάνατου ζώου. Η θεατρική οριοφιλία. Σκηνή Α. Το πένθος των πουλιών. Ιάκωβος Καμπανέλλης: *Ο δρόμος περνά από μέσα*. Σκηνή Β. Η ενανθρώπιση του γορίλα. Ιάκωβος Καμπανέλλης: *Ο γορίλας και η ορτανσία*. Σκηνή Γ. Η ανθρώπινη λεοντή. Βασίλης Μαυρογεωργίου-Κώστας Γάκης: *Λιοντάρια*. Θεατρικά καθεστώτα εξαίρεσης. Σκηνή Δ. Ο auteur της σκηνής και το κογιότ-performer. Rodrigo García: 4. Σκηνή Ε. Το σπάνιο αίσθημα της έξαρσης και της ταραχής. Rodrigo García: *Λίαν αιμάσσον*. *Αιμάσσον*. *Μισοφημένο*. *Καμένο*. Τα ζώα της οδύνης.

Κεφάλαιο 8

Το ζώο-συμβάν. Ζωική επισφάλεια και ηθική παλιμβουλία στις σκηνές του Joseph Beuys. της Marina Abramović και του Romeo Castellucci 337

Το συμβάν της φιλοξενίας. Το συμβάν της δημοκρατίας. Η εμπειρία του ίσως. Ίσως, οι σκηνές του ζώου-συμβάντος. Α. Οι γερμανικοί ποιμενικοί στην Κόλαση του Romeo Castellucci. Β. Τα πέντε ατάιστα ερπετά στο *Dragon Heads* της Marina Abramović. Γ. Πώς «μου αρέσει η Αμερική»; Το εγκλεισμένο κογιότ του Joseph Beuys. Ύστερες αμφιβολίες για το «αν παραβλέψουμε το γεγονός ότι...» της Fischer-

Lichte. Υστερες αμφιβολίες για τη «μη διαθεσιμότητα» των ζώων επί σκηνής. Το κατ' εξαίρεση ζώο-συμβάν.

Κεφάλαιο 9

«Είμαι... άλογο... εγώ...». Το παρασκήνιο της τρέλας και της ζωικότητας στο *Προς Ελευσίνα* του Παύλου Μάτεσι 397

A. Το άλογο του Martin Buber. B. Κεντρικές και παράπλευρες σκηνές του *Προς Ελευσίνα*. B1. Το παρασκήνιο του θανάτου. B2. Το παρασκήνιο της τρέλας και της ζωικότητας. Γ. Η γλωσσική χρήση των μη ανθρώπινων ζώων. Τα κατοικίδια. Γ1. Οι φτερωτές οντότητες. Γ2. Το άλογο. Δ. Καθ' οδόν προς την τρέλα. E. Λαθραίες αντιμεταθέσεις της τρέλας και της ζωικότητας. «Είμαι... άλογο... εγώ... Το άλογό μου είμαι».

Κεφάλαιο 10

«Του διπλώσανε τα φτερά. τα μαύρα τα υπέροχα φτερά...» . . 437

Πτυχώσεις στο *Bella Venezia* του Γιώργου Διαλεγμένου και του Λευτέρη Βογιατζή

Κεφάλαιο 11

Καρναβαλικός βιταλισμός και ανθρωποζωολογικά στοιχεία στην Επτανησιακή σκηνή 451

Η *Κωμωδία των ψευτογιατρών* του Σαβόγια Ρούσμελη. Ο πόλος της δυσθυμίας... . . .και ο πόλος της ευθυμίας. Η ανθρώπινη ζωικότητα και ο καρναβαλικός βιταλισμός της φράσης. Οι ζωολογικές σκηνές. Επιλογικά.

Βιβλιογραφία 475

Ευρετήριο εννοιών 533

Ευρετήριο ονομάτων 539

Ευρετήριο έργων. 554

Στόχοι αυτού του βιβλίου είναι το άνοιγμα της ανθρωποκεντρικής σκέψης προς τη ζωικότητα που μπορεί να προκαλέσει η σκηνή ως εργαστήριο ενσώματων ιδεών και ο διάλογος μεταξύ της θεωρίας του θεάτρου και της performance, της φιλοσοφίας και του νεώτερου διεπιστημονικού πεδίου των animal studies, θέτοντας ως επιμέρους πεδία μελέτης τις σκηνές εμφάνισης των ζώων κυρίως στο θέατρο, στις performances και στα φιλοσοφικά κείμενα, αλλά αρκετά συχνά και στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο, στις εικαστικές τέχνες και τις κοινωνικές σκηνές του λαϊκού πολιτισμού και των αστικών θεαμάτων.

Τα *Θεατρικά Bestiaria* επιχειρούν ένα μακρινό ταξίδι από το σπήλαιο του Chauvet και την κληρονομιά του Μινώταυρου έως τις παραστάσεις του Romeo Castellucci, περιλαμβάνοντας το αρχαίο αθηναϊκό θέατρο, τη ρωμαϊκή αρένα, τη μεσαιωνική ιππική παράδοση, τις ζωομαχίες, την καρναβαλική και τη γκροτέσκα ζωολογία, τις ελισαβετιανές σκηνές, τον φιλοζωισμό, αλλά και τη σκληρότητα των νεωτέρων χρόνων, τους ζωολογικούς κήπους, το τσίρκο, τα μουσεία, τα ιπποδρόμια, το dog drama, τα θεματικά πάρκα του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, τις performances του Joseph Beuys και του Hermann Nitsch, του Jan Fabre και της Kira O'Reilly, των Magazzini Criminali, του Rodrigo Garcia και του Marco Evaristti, του Rafael Ortiz και του Kim Jones, της Marina Abramović, της Rachel Rosenthal κ.ά. Αναλύονται επιπλέον και ορισμένα θεατρικά κείμενα της ελληνικής δραματουργίας με ζωολογικές σκηνές: η *Κωμωδία των ψευτογιατρών* του Σαβόγια Ρούσμελη, τα *Ο δρόμος περνά από μέσα* και *Ο γορίλας και η ορτανσία* του Ιάκωβου Καμπανέλλη, το *Προς Ελευσίνα* του Παύλου Μάτσει, το *Bella Venezia* του Γιώργου Διαλεγμένου και τα *Λιοντάρια* των Βασίλη Μαυρογεωργίου και Κώστα Γάκη.

Παράλληλα επιχειρείται μια διαδρομή στην ιστορία της φιλοσοφικής σκέψης που θέτει το ζήτημα της ζωικότητας και της ανθρωπινότητας από τον Αριστοτέλη και τον Πλούταρχο έως τον Bonifacio και τον Montaigne και από τον Descartes και τον Bentham έως τον Horkheimer και τον Adorno, με ιδιαίτερη έμφαση στους Rousseau και Voltaire, Kant, Buber και Levinas, Deleuze και Guattari, Derrida και Agamben.

ISBN 978-960-02-3444-2

9 789600 234442

www.papazisi.gr